

ЕВРОАТЛАНТИЧЕСКАТА СИСТЕМА ЗА СИГУРНОСТ И ПРЕДИЗВИКАНИТЕ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Вицеадмирал (ор), д-р Емил Иванов Люцканов
Университет по библиотекознание и информационни технологии

EURO-ATLANTIC SECURITY SYSTEM AND CAUSE CHALLENGES

Vice Admiral (Ret.NAVY) Emil Ivanov Lyutskanov, PhD
University of Library Studies and Information Technologies

Анотация: Краят на ерата на Студената война през 90-те години на XX век отбелязва началото на нови глобални взаимоотношения, където основната промяна бе определена от вдъхновението за реализиране на мултикултурно цивилизационно развитие на света под идеята за еднополярен свят. В този контекст парадигмата за сигурността, в това число националната сигурност, на страните от Европа определи за защита от външна заплаха да се използва военната сила на Северноатлантическия съюз (НАТО), а социално икономическото единство на страните – от постъпателно развитие на все по-висока степен на интеграция на основата на съюзни интереси.

Независимо от положителните резултати, уроците от непосредствено близкото и далечно минало, въпросът „Станал ли е светът по сигурен?“ може да получи отговор, ако намерим отговор на нововъзникналите въпроси: Мултикултуризма - хармония или съвместно съществуване? Националните ценности и съюзните интереси-компромиси за развитие на обществото. НЕЯСНО

Ключови думи: Студена война, вдъхновение, мултикултуризъм, цивилизация, еднополярен свят, парадигма на сигурността, хармония, ценности, компромис, развитие

Abstract: The end of the Cold War era in the 90s of XX century marked the beginning of a new global relationships where the main change was a particular inspiration for the realization of multicultural civilization development of the world in the idea of a unipolar world. In this context, the paradigm of security, including national security of the European countries was and is determined by the „rule” that: the protection against external threat/Defense is the responsibility of the military force of the North Atlantic Alliance (NATO); the socio-economic unity of the countries-as a results of the progressive development of increasingly high level of integration based on allied interests.

Despite the positive results, the lessons learned of the immediate near and distant past, the question „Is the world become more safe” can be answered if you find the answers to the emerging issues: multiculturalism- harmony and/or coexistence; National values and allied interests - compromises for community development.

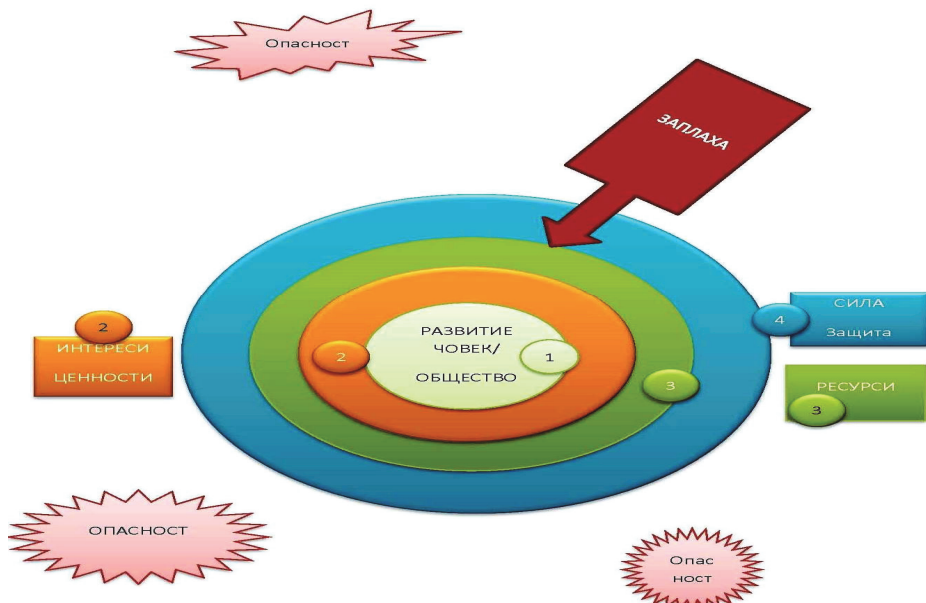
Key words: Cold war, inspiration, multicultural, civilizational, unipolar world, security paradigm, Alliance, social economic unity, compromise, development

Формирането и активното развитие на известната на днешния етап (началото на 21 век) система за Евро Атлантическа интеграция и сигурност бележи своето начало с края на опустошителната Втора световна война. Многостранни са анализите, по отношение на характера и резултатите от тази война, от една страна разглеждана, като поредният опит за налагане на политика движена от крайна националистическа идеология (фашизъм), а от друга-в нея, войната прозира проявлението на промяната в различни области на нашия живот чрез изграждане на единна, националистическа система от възгледи, формирала обединяваща идеология за „изключителността“ и „предопределението“ на една нация.

Единството на държавите, противопоставили се на поредния исторически в лицето на хитлерофашизма опит за установяване на Световно господство е естествения отговор, че светът се развива по закони далеч надхвърлящи човешките желания и планове, дори когато са „облечени“ в примамлива идеологическа опаковка.

Следвайки гореизложеното бихме могли да обобщим, че след завършване на втората световна война държавите участнички, победени и победителки са поставени пред една системна задача-възстановяване на доверието помежду си и създаване на условия за функциониране на обществото, определяно като създаване на условия за нормален живот на хората. В контекста на решаване на тази системна задача за „сигурността“, започва нов етап в изграждане на средата за сигурност за достигане на приемлива динамика на промяна, както на съставяните елементи, така и на самата среда. Този процес се определя, като «устойчиво» развитие.

Преди да разгледаме същността, развитието и развитието на предизвиканите предизвикателства пред Евро Атлантическата система за сигурност, нека да разгледаме структурата на средата за сигурност чрез илюстративен модел (фиг. 1).

Фиг. 1. Среда за сигурност – илюстративен модел

Средата за сигурност (фиг. 1) е система, чийто основните елементи се характеризират с йерархична последователност и обвързаност/взаимна зависимост. Като

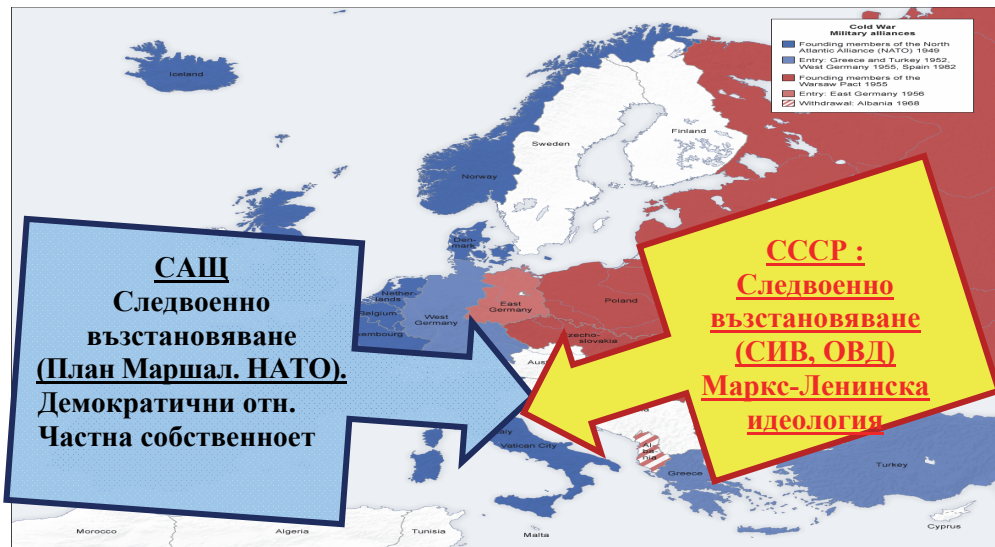
ядро на тази система (1) можем да поставим човека в създаването от него общества/държави с основна цел „развитие“. Това развитие се осъществява под единни етно-културни, религиозни, цивилизационно-исторически ценности, формиращи национални и съюзни интереси (2), за което са необходими и се създават необходимите „ресурси“ (3). Следвайки логиката на социално историческото и цивилизационно многообразие и развитие, всяка една такава система в света търсейки реализация на своето развитие в определена степен създава потенциална заплаха-опасност за друга съществуваща система. Поради тази причина, като защитен елемент на средата за сигурност е елемента „сила“ (4).

Всеки едни от разгледаните елементи е важен фактор във функционирането на описаната по-горе среда за сигурност, като основен за идентичността на дадена система/среда са националните интереси (2) формирани в резултат на единни етно-културни, религиозни, цивилизационно-исторически достижения. При това приемливата за обществото степен на изменение/динамика на отделните фактори се определя от възможността на държавата да осигури защита/изграждане на фактора „сила“ (4) гарантиращ функционирането на фактор (1) Когато даден субект (държава) не е състояние да осигури самостоятелно защита, в процесът на цивилизационното развитие се е формирал подходът – намиране на „Съюзник“, чрез който дадена държава(и) решават възникналите дефиците за изграждане/поддържане на определените елементи, като най-често първата необходимост е елемента сила (4). От тази гледна точка, за следвоенното възстановяване на Европа се създава необходимост от осмисляне на националните интереси във всички техни аспекти и определяне на националните цели, създаване на ресурси за реализацията им и зграждане на система за защита за предотвратяване на нова война.

Възстановяването на средата за сигурност в Европа след втората световна война е под влияние на два фактора, като първият е естествената ангажираща и активизираща се политика на САЩ за активно развитие на частната инициатива, свободни търговски междудържавни отношения в послевоенното устройство на Европа, като участник във войната. Вторият, е Съветският съюз (договор от 8 декември 1991 г. „Беловежко споразумение), като понесъл основната тежест и последствия от войната, убеден в правилността на установения политически строй (базиращ се на обществената собственост върху средствата за производство) има и се стреми да наложи своето виждане на следвоенното устройство на Европа. Наличието на това основно противоречие по същество определя по-нататъшното развитие. Съединените Американски Щати стават естествен носител на възприетите ценности и формираните от това интереси на преобладаваща част от Европейските държави. Следвайки разгледаните по-горе взаимна зависимост между елементит е на бъдещата среда за сигурност в Европа, в това число и победена Германия, от една страна чрез приетия от Конгресът на САЩ План за икономическо сътрудничество (Economic Cooperation Act), а на 3 април 1948 г. и „Програма за възстановяване на Европа (*European Recovery Program, ERP* [1]“, придобил по-късно гражданственост, като План „Маршал“ се поставя началото на изграждане на елемент(2)-ресурси. От друга – Съветският съюз, независимо че по идея може да се възползва от този план, но с оглед на поставените условия (утвърждаване на частната собственост, контрол на направленията за предоставените средства) ги намира за политически неприемливи и отказва участие, като от своя страна представя на своите съюзници Плана „Молотов“ намерил израз в създаване на Съвет за икономическа взаимопомощ (СИВ) [2].

Този момент (Фиг. 2) бихме могли да определим като очертана разделителна линия между две системи, които естествено преминават към изграждане въоръжени

сили като елемент 4 разглеждани на фиг. 1: Северно Атлантическия Съюз НАТО [3] и Организацията на Варшавския Договор(ОВД) (14 май 1955г.). Изграждането на два военни компонента дефинират новата средата за сигурност в после военна Европа, ангажира САЩ поставя началото на Евроатлантическата връзка и нейното място в бъдеща, „приета“ от държавите динамика/ устойчивост на средата за сигурност на двуполусно противопоставяне, която в по-нататъшното си развитие получава своето нарицателно име „студена война“.

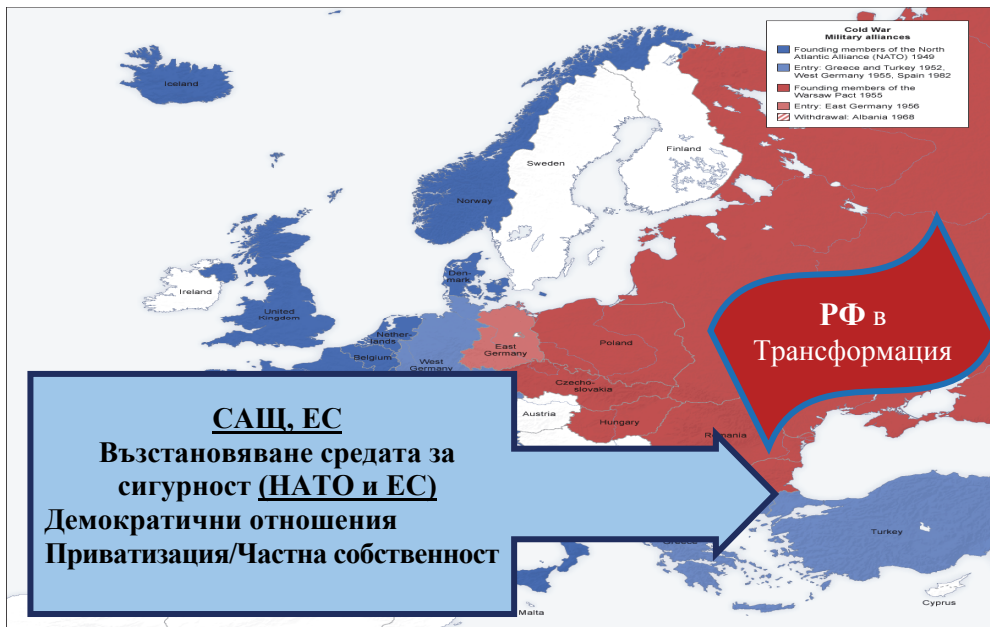
Фиг. 2. Средата за сигурност при двуполусно противопоставяне(Студена война)

Следвайки развитието на страните от двете системи, край на студената война бихме могли да определим като „насищане“ на създадената система (студена война), в резултат на количествените изменения и изграждане на отделните фактори, последва и нейното качествено изменение. Потвърди се важноста отново на основните философски закони (Закон за единство и борба на противоположностите; Закон за прехода на количествените натрупвания в качествени изменения; Закон за отрицание на отрицанието), чиято основа са природните закони за взаимната свързаност на явленията.

Един от важните изводи, които бихме могли да направим е, че край на студена война (след 1991 г.) създаде условия за „завършване на плана „Маршал“ за изграждане на следвоенна Европа. При това противостоящата система с главният идеологически опонент в лицето на Съветския съюз бе разпусната (фиг. 3), с което бяха разрушени и заличени / „изчезнаха“ от нейната структура и като правни субекти икономическият фактор в лицето на СИВ и военния фактор – ОВД (елементи 3 и 4, фиг.1).

В тези условия, функциониращата Евроатлантическата система за сигурност (разбираме единното функциониране на ЕС и НАТО) се оказва естествен притегателен център / „спасителен“ пояс като единствен съюзник (ролята и мястото на съюзника са описани, когато се разглежда структурата на средата за сигурност – фиг.1) за балансиране и възстановяване на динамиката на средата за сигурност на държавите от бившия съветски блок. В тази своя роля Европейският съюз (ЕС) и НАТО, на основа-

та на своя опит и разбиране важноста на развиващите се процеси в този период, създадоха политики, които предизвикаха и наложиха промяна/трансформация в обществено-политическите системи и системата за отбрана на тези държави, в т.ч и в нашата страна. В резултат на това, бе предизвикано развитие на съставляващите фактори на Евroatлантическата среда за сигурност – икономически и военни (ресурси 3, сила 4 на фиг. 4)). При тези обстоятелства възниква въпросът, каква е причината добре функциониращата система изведнъж да бъде изправена пред предизвикателствата на днешният „ден“?

Фиг. 3

Причините би трябвало да се търсят в описаната по-горе взаимна зависимост на съставните фактори, защото макар на външно / институционално държавно и съюзно ниво възникващите въпроси видимо да се решават приемливо (Договорът от Лисабон за ЕС; Единни процедури и цели на силите за НАТО и други взаимно политически приети документи), то в два от структурните фактори на разширената по същество структура на Евroatлантическа система за сигурност се съдържат сериозни предизвикателства. Първата причина е, че в съставляващото ядро на структурата (фиг.4) вече са включени държави, които носят своята етно-религиозна културно-цивилизационна идентичност и колкото и да се подценява този факт, именно религиозната идентичност във висока степен определя културно-цивилизационните ценности на един народ (християни-православни/католици, мюсюлмани). Така звучи и обобщението[4]: „в основата на всяка формация лежи духовна програма. Всеки народ, всяка страна имат вътрешна философия, светоглед (възгледи за развитие – *моя редакция*) отличаващи ги от другите народи и страни“.

За сравнение, в изградената след втората световна война структура на средата за сигурност, страните включени в нея имат *сходни културни интереси и ценности* формиращи именно на основата на исторически единни религиозни разбирания (*духовна програма*). Възникването на концепцията за мултикултуризма бихме могли да свър-

жем с увеличаване броят на необходимите за развитие от гледна точка на човешки ресурси, икономически мигранти.

В този контекст, общата цел за развитие на всички тези държави предполага и предизвикателството как да бъде запазен в приемлива степен националният интерес на фона на досегашните представи (*духовна програма*) на страните членки в процеса на изграждане на съюзните интереси и цели.

Втората причина – обстоятелството, че в процесът на структуриране на ядрото на системата, *за новите страни членки в процеса на такъв тип дълбока, качествена трансформация* (бърза приватизация и закриване на производствени мощности без оценка на последствията) силно се снижава равнището на социално-икономическите условия за съществуване на фона на възможностите в „старите“ страни членки. Тук недостатъчно пълно се оценява, че когато се изгражда структурата на средата за сигурност след войната разрухата е повсеместна, лишенията са взаимни, а усилията са консолидирани, докато сега новите страни членки, макар и живели в тъй наречените тоталитарни режими, имат изградени социално-икономически и културно-цивилизационни ценности, практики, цели и очаквания, когато са подкрепяли новите политически проекти.

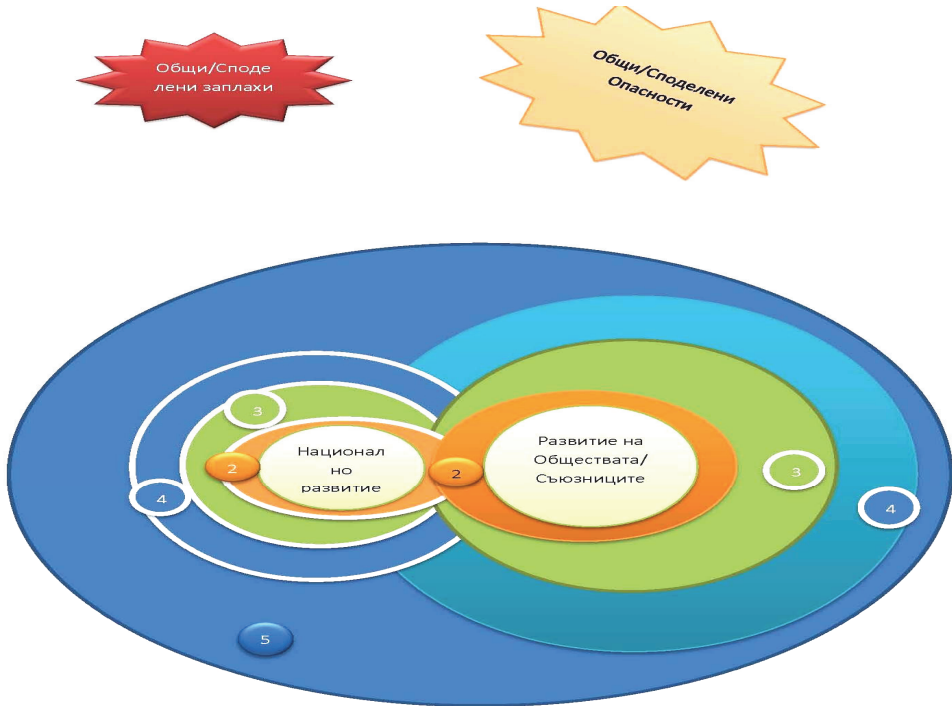
Трета причина-формиране на единна област за отбрана/военна защита (елемент 4, фиг. 4) в системата на НАТО с изключителна висока степен на интеграция, в определена степен обезсмисля националните отбранителни системи, с което съдържанието на понятието „съюзник“, като инструмент за реализиране на националните цели и принос към съюзните все повече променя. Повишаване тежестта на съюзните интереси и цели, които в много от случаите са доминирани от националните интереси и цели на големите държави, което е естествен резултат от тяхното развитие и възможности, оказва въздействие особено върху малките държави, като създава тенденции за „унификация“ чрез промяна /подмяна на националните интереси и формиращи цели, което от своя страна създава вътрешно напрежение ядрото на средата за национална сигурност (фиг. 1), а те от своя страна на съюзната (фиг. 4). Тук би могло да споменем отново, както след края на Втората война – съществуването /липса или слаб интегриращ елемент в Европа, поради силните центростремителни сили на националните / държавни интереси, но формиращи от културно-исторически особености (*духовни програми*).

Следващата причина е породена *от неразбирането*, че настоящата структура на средата за сигурност в Европа и света, като изградена в период на еднополюсен свят вече е пред прага на насищане. Неразбирането и отричането на факта за Глобалната среда за сигурност, която се формира вече като многополярна / многоцентрична (официално и ярко изразено на 70-табилейна конференция на ООН, 2015 г.), не позволява да бъде разработена концепция за възстановяване динамичната устойчивост на Евроатлантическата структура.

С висока степен на обективност можем да кажем, че възникналите предизвикателства пред Евроатлантическата система за сигурност са естествен резултат от гореизложените причини, при това тяхното взаимодействие е по всичките четири фактора от структурата на средата за сигурност. Именно липсата на ясна визия насочи политическите лидери да решават предизвиканите многовекторни кризи /конфликти в Близкия Изток, Украйна чрез прийоми и инструменти на отминалата епоха. Стремелът за силова промяна на изградените национални структури на средата за сигурност (фиг. 1) въздействайки чрез факторите сила, но неуспешно изграждайки фактора ресурсно осигуряване/ икономика, а още по-малко вземайки в предвид състоянието на ядрото (цивилизационно културно равнище и неговото единство) е главната при-

чина за сегашното състояние на районите в които бяха проведени мащабни военни операции (Либия, Ирак, Сирия, Украйна).

Миграционният натиск, е резултат от гореизложеното, но в същото време вече е със сериозно влияние върху три от факторите на евроатлантическата система (фиг. 4), която ни показва изградените съюзни елементи и тяхната връзка с националните структурни елементи.

Фиг. 4. Взаимовръзка на съюзни и национални елементи на средата за сигурност

- Ядрото (ел. 1) – с внасяне на различни етно-религиозни културно-цивилизационни не само различия, но

и „искания“. При това тук не говорим за война на цивилизациите в прекия смисъл на тази дума, а за демонстрирана невъзможност и нежелание да бъдат приети достигнатите културно-цивилизационни нива в Европа и стремеж за преформулирани както съюзните, така и националните интереси и ценности (ел. 2). Особено внимание заслужава факта, че и между самите държави в ЕС както казахме по-горе няма пълно единство.

- Ресурсите (ел. 3) необходими за поддържане приемлива динамика на системата / устойчивост очевидно са недостатъчни и създават негативни тенденции. Като пример би могло да послужи наложените и продължаващи икономически санкции и политически натиск към Русия, допринасящ за снижаване икономическите възможности на Европейския съюз и поддържане на устойчивостта на средата за сигурност. От друга страна наложените разходи в съответствие с приетата съюзническа политика за финансиране процеса на ограничаване мигрантския поток и адаптация на намиращите се в региона мигранти допълнително усложняват състоянието в дългосрочен план.

• От своя страна гореизложените влияния се мултиплицират, влошавайки динамиката на националните на държавите членки на ЕС устойчивост, с което се предизвиква изменения в ядрото (1) на структурата на Европейската среда за сигурност (фиг. 4) където се появяват въпроси и съмнения по отношение способностите на ЕС за разрешаване на кризи. Създават се условия за развитие на национални центростремителни сили, които създават обратна за общата среда тенденции.

• Изградената сила (4) за защита на системата в лицето на НАТО е преди всичко защита от пряко военно нападение и в случая с определени политически решения за участие в част от конфликтите (*Тук нямаме задача да оценяваме и не правим оценка – правилни ли са или не тези решения, защото те са резултат от достигнат консенсус*) се е оказала катализатор на произтичащото. Едновременно с това ефективността и по отношение възстановяване устойчивостта на динамиката на средата за сигурност зависи от политическите решения за бъдещо използване на създадените военни способности в многополярния и многоцентричен свят. И тук, като пряк резултат има връщане към търсене на национални решения за защита на интересите и целите, което опосредствено допринася за възстановяване на единната европейска система.

Както беше посочено в предишен анализ [5], ЕС е изправен пред „стрес-тест“, така и сега бихме могли да кажем, че от особена важност е отговорите на въпросите да са в резултат на разбирането на новото състояние на елементите от структурата на Глобалната среда за сигурност:

- Мултикултурното развитие е неминуемо, но как?
- Взаимно-възможни компромиси-кои са те?
- Възможно развитие на Европа със собствено „лице“ и по свой собствен път в структурата на Евроатлантическата среда.
- Дефиниране на ясни цели, отчитащи географското разположение и културно цивилизационните особености на съседни и партньори.
- Каква да е политиката за изграждане на доверие и възможности за развитие в многополярния и многоцентричен свят? Не, на политиките на изолационизъм и изграждане на „стени“.
- Възможност за развитие на културните взаимоотношения извън изграждана среда за сигурност, без страх от влияние.

Литература:

1. https://www.archives.gov/exhibits/featured_documents/marshall_plan/
2. <https://en.wikipedia.org/wiki/Comecon>.
3. <http://www.nato.int/history/nato-history.html>.
4. Лазарев, С. Н. Диагностика на кармата, Санкт Петербург, 2009, с.287.
5. Люцканов, Е. Евроатлантическите ценности под „стрес-тест“ в системата на глобалните геостратегически интереси, Сп. Геополитика, кн.2,С., 2015
6. Хърст, П. Война и сила през XXI век. С., 2014.
7. Люцканов, Е. Създаване на балансиран отбранителни способности на системата за национална сигурност, в отговор на съвременните предизвикателства пред колективната сигурност. Дисертация. ВА „Г.С.Раковски“ С., 2013.
8. Юбилейната 70-та конференция на ООН, м. Септември 2015 г. (публикувани официални материали, изказвания на държавните глави на Китай, Русия, САЩ).
9. <http://www.nato.int/history/nato-history.html>
10. <http://www.stratfor.com/weekly/geopolitical-journey-nostalgia-nato?utm>, Geopolitical weekly, May 7, 2013 Geopolitical Journey: Nostalgia for NATO.